

EN FÖREBYGGANDE SOCIALTJÄNSTLAG

-FÖR ÖKADE RÄTTIGHETER, SKYLDIGHETER
OCH MÖJLIGHETER

Fredrik Hjulström



Akademikerförbundet SSR



Socialpolitik,

direkta eller indirekta statliga åtgärder för att **tillförsäkra enskilda individer** drägliga levnadsförhållanden, "välfärd", eller med andra ord för att lösa eller förebygga sociala problem





Vad har de olika
regeringarna velat uppnå
med en ny lag?



Syftet med utredningen, Dir. 2017:39

.... utforma en socialtjänst som bidrar till social hållbarhet med individen i fokus och som med ett förebyggande perspektiv ger människor lika möjligheter och rättigheter.

..... erbjuda behovsanpassade insatser med ett förebyggande och evidensbaserat perspektiv.

Camilla W-G

Förslagen syftar till att skapa en långsiktigt hållbar, mer förebyggande och kunskapsbaserad socialtjänst.

Vi vill att människor enklare och tidigare ska få hjälp när det behövs





Översyn av socialtjänstlagen

- Lagöversyn, inte verksamhetsöversyn
- Lagen – ett styrmedel
- Lagen - anger gränser och åtagande för det kommunala självstyret; "**anger vad, inte hur**"
- Grundläggande mål och principer låg fast
- Utforma en lag som bidrar till social hållbarhet
- Förbud mot att lägga nya förslag som kostar pengar; (finansieringsprincipen)
- Förbud mot att se över ekonomiskt bistånd
- Tvångslagstiftningen ingick inte



Ny socialtjänstlag (SOU 2020:47)

- Lagrådsremiss juli 2024; prop. början 2025
- Träder i kraft 1 juli 2025

Tre **stora** förändringar:

- Förebyggande och lätt tillgänglig
- Vetenskap och beprövad erfarenhet
- Insatser utan behovsprövning





Den nya socialtjänstlagen

- Indelad i avdelningar – annan struktur, modernare språk
- Målen utökas med **jämställda levnadsvillkor**, **förebyggande** och **lätt tillgänglig** socialtjänst
- Begreppsanvändningen i lagen ändras så att den blir mer enhetlig. *Stöd, hjälp, hjälpinsatser, sociala tjänster och tjänster* ersätts med insatser
- Reglerar att insatser kan erbjudas i form av rådgivning, omsorg, vård, stöd och annan hjälp till enskilda som behöver det
- Mer jämlikt mellan grupper





Definition av vad som är socialtjänst

- Med socialtjänst avses **verksamhet** som bedrivs med stöd av
 1. socialtjänstlagen,
 2. LVM
 3. LVU eller
 4. lagen om placering av barn i skyddat boende.
- Även verksamhet som ska bedrivas av socialnämnd eller av SiS ska anses som socialtjänst
- **Inte** verksamhet med stöd av Skoll vid särskilda ungdomshem; **Inte** tillsyn
- **Inte** hälso- och sjukvård vid särskilda boenden el. dagverksamhet
- Verksamhet enligt LSS bör **inte** anses vara socialtjänst i socialtjänstlagens mening



Socialtjänstens verksamhet

- I det ingår alla åtgärder som genomförs med stöd av nämnda lagar och förordningar
- Det kan t.ex. handla om handläggning av ärenden, genomförande av insatser, uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring
- Även verksamhet som överlämnats till en privat utförare är socialtjänst



Verksamhetens inriktning

- Utveckla enskildas och grupperas egna resurser och samtidigt beakta den enskildes ansvar för sin och andras sociala situation
- Inriktas på att enskilda får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande
- Arbeta förebyggande och vara lätt tillgänglig



Socialtjänstens förebyggande arbete

- Förhindra och motverka **sociala problem**.
Uppstår; förvärras; blir mer omfattande
- **Social omsorg** - motverka/förhindra mer ingripande vård- och omsorgsinsatser
- Knyter an till kunskaper om orsakssamband –
samhälleliga förhållanden, grupper och individers
levnadsvillkor
- I linje med **etiken** för socialt arbete
- Inriktning – att arbetet i praktiken måste avgöras av
rådande omständigheter och politiska prioriteringar



1. Ska arbeta förebyggande - verksamhetens inriktning

Vara lätt tillgänglig

- Lätt att få information om samt att ha och ta kontakt med. Inriktning för planering och utformning av socialtjänsten.

Planering av insatser

- Krav på att kommunen ska planera sina insatser för enskilda - särskilt beakta behovet av tidiga och förebyggande insatser

Medverka i samhällsplaneringen

- Bidra med viktig kunskap och erfarenheter. Ska följas upp.



En **integrerad** del av socialtjänsten

- Socialtjänsten ska uppmärksamma behovet av och möjligheten att utföra sitt uppdrag proaktivt
- **Beslutsfattare** och **profession** ska beakta sina uppgifter ur en **proaktiv synvinkel**
- Långsiktiga och samordnade åtgärder på olika nivåer
- Ska genomsyra hela socialtjänsten och samtliga nivåer; samhälls-;grupp -; individnivå
- **När, var, hur** – uppsökande, samlokalisering, identifiering av risker, samverkan, proaktivt, tidigt, framåtlutande



Varför?

- Arbeta **hållbart** – minska mänskligt lidande och utanförskap; öka möjligheterna till livskvalitet; motverka behov av större och mer ingripande insatser
- Sociala problem och vård- och omsorgsinsatser **kostar mycket**
- Säkerställa att resurserna används **effektivt** och till största möjliga nytta för medborgarna
- Arbeta **kunskapsbaserat**; använda kunskap och kompetens
- Att förebygga handlar om att identifiera och åtgärda risker
- Komma in **tidigt!** Skapa förtroende och tillit



Varför ?

- vård och omsorg

- Förebyggande insatser kan bidra till att tidpunkten för mer ingripande vård- och omsorgsinsatser skjuts fram eller förhindras; fokusera på vardagslivet
- Främja hälsa (trots sjukdom); arbeta kunskapsbaserat
- Möjlighet till fysisk aktivitet - ökade möjligheter till bibehållen självständighet;
- Möjlighet till samvaro – ökade möjligheter till psykisk hälsa, motverka ensamhet, skadligt bruk, social utestängning
- Använda teknik som stödjer funktionsförmågan



Finansiering - förebyggande

Enligt regeringen är målet att ett proaktivt förebyggande arbetssätt ska genomsyra hela socialtjänstens verksamhetsområde och samtliga nivåer; samhälls-, grupp- och individnivå. Det ska beaktas vid övergripande arbete, i samverkan med andra, i kommunens planering, i insatser till grupper eller insatser till enskilda. Förslaget är ett övergripande mål för socialtjänsten och bestämmelsen innebär inte att kommunerna ska vidta vissa särskilda åtgärder. Förslaget innebär inte något nytt åtagande för kommunerna eller någon ambitionshöjning utan en målsättning att ett nytt arbetssätt och synsätt ska appliceras på socialtjänstens arbete på alla nivåer. **Den föreslagna regleringen medför därför inga kostnader för kommunerna.**



Finansiering – lätt tillgängligt

För att socialtjänsten ska kunna arbeta förebyggande och erbjuda tidiga insatser krävs att människor har kunskap om socialtjänsten och att det är enkelt att komma i kontakt med den. Den föreslagna bestämmelsen om att socialtjänsten ska inriktas på att vara lätt tillgänglig syftar till att markera betydelsen av att en tillgänglig socialtjänst är en del av arbetet med de skyldigheter som kommunerna redan har för verksamheten, inte minst vid ledning och styrning av socialtjänsten. **Av bestämmelsen följer inga krav på särskilda åtgärder eller nya skyldigheter i förhållande till enskilda. (...) Regeringen bedömer därför att bestämmelsen inte innebär några ekonomiska konsekvenser för kommunerna**



Finansiering - planering

Förslaget innebär att planeringsansvaret vidgas från att omfatta enbart insatser för äldre personer och personer med funktionsnedsättning till att omfatta hela socialtjänsten. Det gäller såväl de insatser som riktar sig till grupper som de som riktar sig till enskilda. Kommunen ska i planeringen särskilt beakta behovet av tidiga och förebyggande insatser. **Förslaget innebär en samlad kostnad om knappt 84 miljoner kronor som ska fördelas mellan kommunerna.**



Vetenskap och beprövad erfarenhet

Vetenskap – vetenskaplig kunskap som tagits fram genom olika forskningsmetoder

Beprövad erfarenhet – kunskap som bygger på goda exempel där kunskapen från profession och brukare har synliggjorts, värderats och systematiserats genom uppföljning, dokumentation, kritisk granskning och spridning

2. Vetenskap och beprövad erfarenhet

- Socialtjänstens verksamhet ska bedrivas i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet
- **Kunskapskrav** i lagen som ska påverka alla nivåer
- Säkerställa en medveten och systematisk användning av kunskapskällor
- Utveckla nya arbetssätt och metoder – för en kunskapsbaserad och mer hållbar socialtjänst
- Ett första steg mot ökad professionalisering
- Ett annat ansvar/ annan roll för politiken
- En hävstång för forskningen



En ny lag om socialtjänstdataregister

- Socialstyrelsen ska få samla in personnummerbaserad statistik
- Insamlingen avser uppgifter från kommuner om orsak till insats eller utebliven insats, aktivitet, avslutsorsak
- Personnummerbaserad statistik – uppgifter på individnivå
- Socialstyrelsen - i uppdrag att analysera kommunernas förutsättningar och behov vid införandet av en lag



Varför?

- Förändrad styrning till kunskap och kompetens
- Den kunskapsbaserade socialtjänsten behöver stärkas
- Kunskap och kompetens är avgörande för god kvalitet och för att uppnå socialpolitiska mål
- Generera mer kunskap om vad som fungerar och vad som inte fungerar
- Inte bara en fråga om **vad**, utan också en fråga om **när** och **hur**
- Säkerställa att vi gör rätt saker
- Påverka alla nivåer – politik, chefer, profession och utförande



Finansiering - VBE

Utredningen har bedömt, givet samordningsvinster med kravet om övergripande planering, att kostnaderna för kommunerna motsvarar hälften av kostnaderna för den övergripande planeringen. Regeringen instämmer i denna bedömning. Det innebär att kommunerna tillförs **42 miljoner kronor årligen för ändamålet.**



Myndighetsutövningen

- Rätten till bistånd
- Individuell prövning av behov
- Utredning, bedömning, beslut
- Otillåtet att överlämna myndighetsutövning till privata utförare
- Rättighet att få – skyldighet att tillhandhålla

*Utövning av **befogenhet** att för **enskild bestämma** om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande*



3. Insatser utan behovsprövning

Nytt sätt att **tillhandahålla** insatser på

- Gäller både allmänt och individuellt utformade insatser
- Kraven på VBE och god kvalitet gäller
- Ingen myndighetsutövning/ prövning av om den enskilde har behov av insatsen
- **Befogenhet**
- Anpassa verksamheten efter lokala behov, förutsättningar och ändrade förhållanden
- Får uppställa villkor (exempelvis ålder, bosatt i visst område etc); andra villkor..?



Insatser som **inte** får tillhandahållas utan behovsprövning

- Kontaktperson, kontaktfamilj eller kvalificerad kontaktperson
- Vård i familjehem
- LVM-hem (22-23 §§); §12-hem
- Vård av barn eller unga i jourhem, stödboende, skyddat boende och HVB
- Bostad för äldre eller personer med funktionsnedsättning
- Vård i hem för viss annan heldygnsvård



Varför?

- Erbjuda stöd och hjälp på ett enklare sätt än idag, allt behöver inte behovsprövas
- Säkerställa möjligheten att arbeta mer förebyggande, möta problemen och nå människorna tidigt
- Sänka trösklarna - nå människor som är svåra att nå
- Minska den administrativa arbetsmängden för vissa typer av insatser
- Öppna upp för nya arbetssätt och metoder
- Att arbeta kunskapsbaserat handlar inte bara om vad utan också när och hur



Delad biståndsbestämmelse

- En för bistånd för livsföringen; en för ekonomiskt bistånd
- **Levnadsförhållanden** istället för **levnadsnivå** vid bistånd
- Syftar på förhållanden som är viktiga för **den enskildes sammantagna livssituation** istället för en viss nivå som kan mätas/jämföras
- Tydliggör vikten av att biståndet ges utifrån individuella behov, inte uppfattningar om generella behov
- **Skäliga.** Goda = ambitionshöjning



Sammanfattningsvis - förändrad styrning

- Tre stora förändringar – förebyggande; vetenskap och beprövad erfarenhet; insatser utan behovsprövning
- Större fokus på **förebyggande** och tidiga insatser
- Lätt **tillgänglig** och ökad tillgänglighet
- En första och andra linjens socialtjänst
- Bygga på kunskap om kommunen
- Planering!
- **Kunskapskrav** som genomsyrar hela socialtjänsten – förutsättning för god kvalitet
- Ett steg mot en **ökad professionalisering**





Helheten - omställningen

- De olika delarna är beroende av och förutsätter varandra
- För att förslagen ska få avsedd effekt behöver kommunerna göra en **omställning**
- Konsekvenserna av förslagen måste ses på **längre sikt** och beakta indirekta effekter över tid
- Inledningsvis – både och
- För att förslagen ska få avsedd effekt krävs också att kommunerna utvecklar **nya arbetssätt och metoder**
- Insatser - **vad, var, när, hur**



Utmaningar

- Undanträngning - hur ringar vi in och når de som vi vill nå?
- Negativa resursfördelningseffekter – hur säkerställer vi att insatsen träffar/möter "faktiska" behov ?
- Ökade kostnader – hur säkerställer vi långsiktigheten?
- Oseriösa utförare – vinstintresse före klientnytta
- Välfärdsbrottsligheten
- Välreglerade avtal mellan kommun och utförare – avtal med tydliga bestämmelser - uppföljning av verksamheter, insatser, effekter
- Tiden - omställningen – både och ...



Sammanfattningsvis – förändrad politisk styrning - förebyggande och kunskap

- Förebygga sociala problem och behov av mer ingripande insatser
- Sänka trösklarna, öka tilliten, öka tillgängligheten
- Öka kunskapen, forskningen och den lokala kunskapsproduktionen
- Erbjuder insatser som fungerar
- Möjliggöra nya arbetssätt och metoder
- Styra mot kunskap och kompetens för att uppnå god kvalitet



Vilka områden kommer försvinna och vilka kommer växa? Vad leder lagstiftningen till?

- Personal som ska planera, följa upp och producera beprövad erfarenhet - en ny/växande yrkesgrupp
- Kunskapskravet kommer leda till större behov av kunskap inom socialtjänsten – specialistutbildningar
- Efterfrågan på forskning som kan svara på hur man ska arbeta för att uppnå goda resultat för brukarna – **ökat samarbete forskning och praktik**



- Fler arbeta med insatser och färre med utredning
- Fler uppleva större meningsfullhet – lägre personalomsättning
- Förändrade arbetstider och arbetsplatser
- Fler kompetenser på arbetsplatsen
- Förändrad syn på brukaren
- Missbruksvården flyttar från socialtjänsten
- VBE gör det orimligt att behålla dagens beslutsordning

Frågor och reflektioner?





Akademikerförbundet SSR